

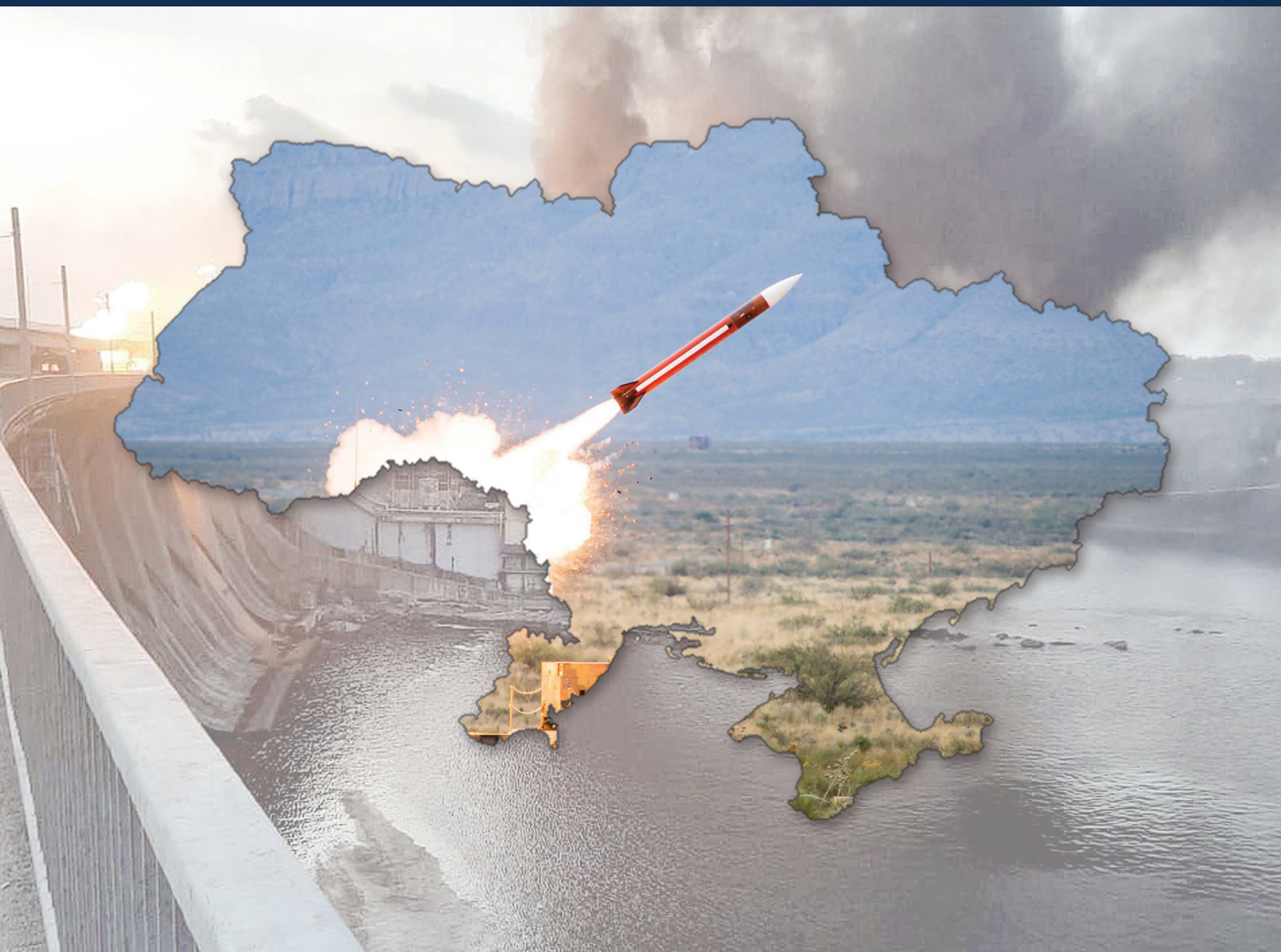
USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Razumkov
centre

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки
Березень 2024

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Протягом березня 2024 р. ситуація як на театрі бойових дій, так і загалом навколо російсько-українського конфлікту не зазнала істотних змін порівняно з попереднім місяцем. Водночас мали місце певні рішення, події та політичні заяви, що вже найближчим часом можуть суттєво вплинути на ситуацію в зоні бойових дій і на подальший перебіг конфлікту, хоча й навряд чи призведуть до кардинального перелому ходу війни у короткотерміновій перспективі.

БОЙОВІ ДІЇ

Російська сторона утримувала тактичну ініціативу на переважній частині лінії фронту завдяки не лише перевагам у чисельності особового складу та у засобах вогневого враження, але й відпрацьованій тактиці «м'ясних» штурмів і випаленої землі. Після захоплення Авдіївки, російські війська не змогли розвинути подальший оперативний успіх і, хоча наступаючі дії тривали, темпи просування окупантів суттєво знизилися. З огляду на зменшення темпів наступу, попри незмінно високу інтенсивність штурмових дій і політичну доцільність демонстрації успіхів (президентські вибори), можна припустити, що російські спроможності до здійснення масштабних наступальних операцій залишаються обмеженими, або ж російське командування свідомо пішло на оперативну паузу перед запланованим великим наступом.

Слід зазначити, що останні успіхи російської сторони стали можливі значною мірою завдяки обмеженням оборонних спроможностей України, зумовленим відомими внутрішніми (проблеми мобілізації) та зовнішніми чинниками (затримки зовнішньої допомоги). Подальше зволікання із вирішенням проблем забезпечення Сил оборони України людськими та матеріальними ресурсами надає додаткові переваги російській стороні

у проведенні очікуваної **весняно-літньої наступальної кампанії**.

Від початку наступальної операції у жовтні 2023 р., російські війська захопили близько **505 км²**, що є безумовно важкою втратою для України та виглядає, на перший погляд, як значний здобуток шести місяців російського наступу. Водночас, якщо окуповану площу умовно витягнути вздовж всієї лінії бойового зіткнення (**понад 1 000 км**), то глибина російського наступу в середньому відповідатиме близько 0,5 км. Цей приклад, на наш погляд, наочно демонструє необхідність виважених підходів до оцінки проміжних результатів бойових дій і насамперед застосування територіальних втрат/здобутків в якості критеріїв виміру та планування операцій у контексті досягнення стратегічних цілей війни, яка набула характеру «війни на виснаження».

На тлі домінування традиційної тактики російських підрозділів на лінії фронту, спостерігалися ознаки застосування удосконалених засобів враження та нових підходів до планування повітряних ударів по об'єктах військової та цивільної інфраструктури вглибині території України. Після двох місяців відносно затишшя росія поновила **масовані комбіновані атаки** із застосуванням безпілотників і наявної номенклатури ракет, в т. ч. найновіших зразків гіперзвукової ракети «Циркон».

Окремі оглядачі звертають увагу на можливий зв'язок між датою російських президентських виборів та відновленням масованих ударів по українській енергетичній інфраструктурі. На їхню думку, путінська пристрасть до «ударів у відповідь» могла бути стримуючим фактором з огляду на побоювання симетричних ударів по російській енергетиці з боку України та, як наслідок, негативного впливу на т. зв. вибори.

Слід зазначити, що доволі ефективні удари України по російських об'єктах нафтопереробки спричинили неочікувано негативну реакцію з боку офіційного Вашингтона.

Дедалі серйознішою проблемою для українських захисників та прифронтових населених пунктів є зростання масштабів застосування російською тактичною авіацією керованих авіаційних бомб (КАБ). Російська військова промисловість в стислі терміни спромоглася наростити випуск відносно дешевих модернізованих боєприпасів на основі 500-1 500 кг старих бомб, запаси яких у росії майже «безмежні». Всього за березень зафіксовано близько 2 300 ударів КАБ, що на 65% більше ніж за попередній місяць. КАБ запускаються з відстані понад 50 км від лінії зіткнення — поза зоною досяжності українських засобів протиповітряної оборони, а їх руйнівна спроможність практично не залишає можливості утримання лінії оборони. Імовірно, що інтенсивні та концентровані удари КАБами будуть головним елементом російської тактики прориву української оборони за відсутності ефективної протидії застосуванню російської авіації.

Спостерігається стійка тенденція до розширення географії російсько-українського конфлікту не лише вглиб російської території (удари по інфраструктурних об'єктах, рейди

РДК і «Російського легіону»), але й далеко за межі двох країн і європейського континенту. Як зазначає *The Wall Street Journal*: «Лінія фронту у війні між Україною та Росією тепер простягається до Африки». Повідомляється, українські військові брали участь у бойових операціях в Судані проти повстанців і російських найманців, а також навчали суданських військових, зокрема, техніці застосування безпілотників. На думку журналістів, такі дії можуть бути частиною стратегії протидії військовим і економічним операціям росії за кордоном, хоча й містять політичні ризики звинувачення України у втручанні у внутрішній конфлікт у Судані, а відповідно — небажаної реакції на такі дії з боку міжнародних партнерів. Слід зазначити, що уряд Судану негласно постачав Україні зброю у 2022 р., а перші відеоповідомлення про присутність українських спецпризначенців у Судані з'явилися ще восени 2023 р.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

В контексті переходу України у 2024 р. до стратегічної оборони та зазначених вище ризиків, постає питання ефективності інженерно-фортифікаційних споруд. До недавнього, стратегія України передбачала наступальні операції, а завдання спорудження оборонних укріплень вирішувалося силами

самих військових за недостатнього сприяння з боку цивільних органів центральної та місцевої влади. Міноборони наголошує, що виділене фінансування не покриває загальної потреби для повного виконання будівельних робіт. При цьому, [за оперативними даними](#), станом на 5 березня, використано лише 10% із виділених на 2024 р. 20 млрд грн.

Проблема мобілізації залишається невирішеною та набуває дедалі більшої актуальності та масштабів. Наростання критичного дефіциту особового складу призводить до виснаження позбавлених можливостей [ротації військових](#) на передовій, що – на тлі затримок з постачанням озброєнь і боєприпасів – ставить під сумнів спроможності стримування російського наступу. Окрім внутрішнього військового та суспільно-політичного вимірів, ця проблема створює ризики посилення скептичних настроїв [за межами України](#) стосовно перспектив української перемоги та їх негативного впливу на політичні рішення західних партнерів. Як зазначає [The Washington Post](#), «питання поповнення лав армії поставило Зеленського, можливо, перед найсерйознішим викликом його керівництву з лютого 2022 р.». Слід зазначити, що розбіжності між вищим політичним і військовим керівництвом стосовно необхідної чисельності військ, стратегії та методів мобілізації стала однією з причин звільнення Головнокомандувача ЗСУ В. Залужного.

Призначення нового Головнокомандувача ЗСУ, як і передбачалося, не призвело до кардинальних змін ситуації у зоні бойових дій чи стратегії ведення війни. Водночас, [за словами Генерала Сирського](#), «попри доволі складну обстановку на всій лінії фронту, ЗСУ вдалося запустити процес ротацій та заміни частин і підрозділів, які тривалий час виконують бойові завдання на передньому краї». Він також наголосив на гострій потребі в поповненні особового складу та про перші результати аудиту Сил Оборони, що дозволили «знайти» в тилу кілька тисяч військово-службовців, які можуть бути залучені до виконання бойових завдань.

Відбулася [низка кадрових змін](#) у секторі безпеки і оборони. На посаду Секретаря РНБО України призначений О. Литвиненко (до цього керівник Служби зовнішньої розвідки з липня 2021 р.) замість О. Данілова,

який обіймав цю посаду з жовтня 2019 р. Службу зовнішньої розвідки очолив Генерал О. Іващенко, який є вихідцем з Головного управління розвідки МО України. Призначення О. Литвиненко, імовірно, сприятиме посиленню аналітичного напрямку діяльності РНБО, враховуючи його попередній досвід роботи директором Національного інституту стратегічних досліджень і заступником секретаря РНБО.

Кабінет Міністрів підготував законопроект про [збільшення чисельності](#) Державної прикордонної служби України на 15 тис. осіб. Такі зміни обґрунтовуються потребою формування додаткових (бойових підрозділів) для виконання завдання в зоні бойових дій, а в подальшому – з контролю ділянок кордону, де необхідно виконувати не лише функції контролю, але й оборони.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

Ще один місяць очікування рішення Конгресу США щодо виділення американської військової допомоги на 2024 р. завершився безрезультатно. І, хоча російський наступ сповільнився після захоплення Авдіївки, перевага в артилерійських боєприпасах (6:1) є однією з головних причин триваючого повзучого наступу російських сил на різних ділянках фронту.

Після першої реакції категоричного заперечення можливого направлення іноземних військ до України ([заява Президента Франції Е. Макрона](#)) в західних політичних і експертних колах виникли дискусії стосовно умов і варіантів реалізації подібного сценарію. [Більшість західних лідерів](#) залишаються на позиціях неможливості направлення їх військових в Україну, однак офіційні коментарі представників деяких країн не є такими категоричними. Так, Прем'єр-міністр Естонії К. Каллас [зазначила](#), що західним лідерам не слід виключати такої можливості. Президент Чехії П. Павел [заявив](#), що військові країн НАТО можуть виконувати завдання з підтримки, що не порушує міжнародних правил, нагадавши про присутність на території України після початку російської агресії у 2014 р. близько 1 тис. військовослужбовців країн НАТО у складі тренувальних місій. Водночас він також висловив застереження стосовно

чіткого розмежування між розгортанням бойових і «допоміжних» підрозділів.

Чеська ініціатива із закупівлі за межами ЄС і НАТО артилерійських снарядів для України знайшла не лише необхідну підтримку серед західних партнерів, але й неочікувано позитивний подальший розвиток. Ідеться про 700 тис. снарядів на додаток до раніше оголошених 800 тис. Наразі до фінансування цієї закупівлі долучилися більше 15 країн і перші снаряди мали надійти вже на початку квітня в Україну.

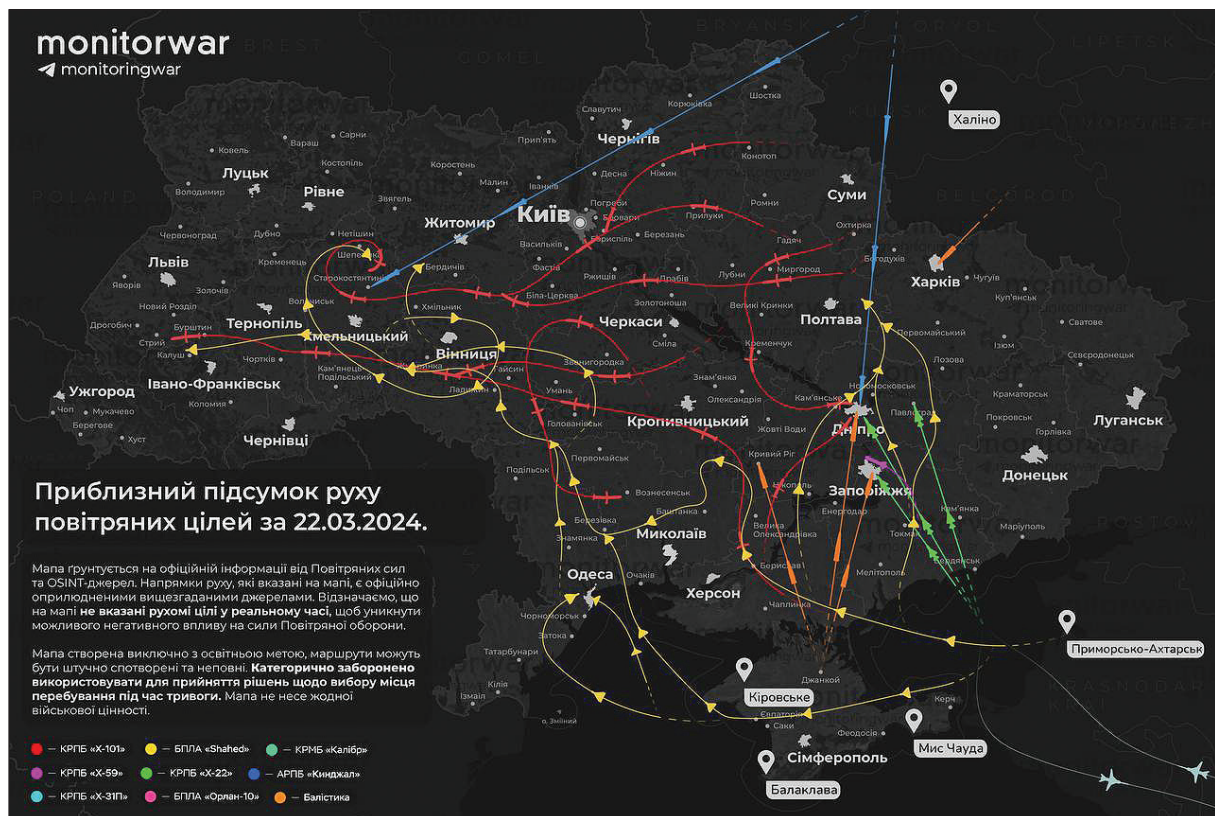
Отже, аналіз найбільш важливих подій, політичних заяв та рішень дозволяє зробити наступні висновки:

- ✓ станом на кінець березня 2024 р., ситуація як на театрі бойових дій,

так і загалом навколо російсько-українського конфлікту не зазнала істотних змін порівняно з попереднім місяцем;

- ✓ російська сторона утримувала тактичну ініціативу на переважній частині лінії фронту, але темпи наступу знизилися після захоплення Авдіївки, що може бути ознакою оперативної паузи в контексті підготовки до масштабних наступальних дій з настанням сприятливих погодних умов;

- ✓ ситуація з забезпеченням Сил Оборони України необхідними для відбиття російського наступу людськими та матеріальними ресурсами залишається складною попри окремі позитивні зрушення протягом останніх місяців.

II. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

У березні тривали різноспрямовані зовнішні процеси, окреслені в попередніх моніторингових дослідженнях Центру Разумкова. Ідеться про невизначеність із американською військово-фінансовою допомогою, проблемну ситуацію на західних кордонах України, складні тенденції на теренах ЄС. Водночас є підстави говорити про ескалацію зовнішньої агресивності та посилення внутрішніх репресій у рф внаслідок березневих президентських псевдовиборів. Загалом, спостерігалось зростання нестабільності в різних регіонах світу (Близький Схід, Індотихоокеанський регіон), що прямо чи опосередковано впливає на зовнішнє становище України.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ І ПОДІЇ

У березні, на фоні активізації передвиборчих процесів в США, продовжувалося протистояння влади й опозиції довкола допомоги Україні. Республіканська більшість в палаті представників зірвала відповідний двопартійний законопроект, запропонований Сенатом, ініціювавши власний варіант пакету військової підтримки у вигляді кредиту, що викликало критичну реакцію Білого дому. Березневі **праймеріз** визначили кандидатів на президентський пост — Дж. Байдена і Д. Трампа. У цьому контексті тривале блокування допомоги Києву, суперечливі заяви лідера республіканців, у т. ч. підсумки зустрічі з В. Орбаном, не може не викликати стурбованості щодо позиції Д. Трампа на українському напрямі у випадку його перемоги на виборах. На жаль, послаблюють проукраїнську підтримку в політичному істеблішменті США відставки двох впливових союзників нашої країни заступниці Держсекретаря В. Нуланд та лідера республіканців у Сенаті М. Макконнелла.

Широкого розголосу в європейському та світовому дискурсі набула ідея Президента Франції Е. Макрона щодо можливості відправки військового контингенту в Україну. Попри те, що більшість європейських лідерів нині відхиляють таку можливість, стратегічно важливим є сам факт активного публічного обговорення і дискусії з цього питання на різних міжнародних майданчиках

і нарадах (зокрема, на зустрічі глав МЗС країн ЄС).

Несприятливим чинником у відносинах Києва і Варшави залишається піврічна блокада польськими фермерами кордону з Україною. За **попередніми оцінками**, внаслідок таких дій український бюджет у березні не отримує близько 6 млрд грн (у лютому втратили склали орієнтовно 7,7 млрд грн). Попри активну проукраїнську позицію керівництва Польщі на міжнародній арені тривала «прикордонна криза», що набула політичного забарвлення, з одного боку, спричинила «паузу» у двосторонніх контактах, з іншого — викликала в окремих країнах ЄС ускладнення щодо експорту української агропродукції. Під час переговорів Д. Шмигала і Д. Туска (28 березня, Варшава) не вдалося остаточно зняти проблему блокування кордону.

Триває гібридна агресія росії в Молдові. Офіційний Кишинів спростував черговий фейк про «теракт» у Придністров'ї і здійснив ряд кроків для обмеження російського впливу в країні. За **словами** глави МЗС Молдови М. Попшой: «росіяни намагаються... повалити демократичний уряд в Молдові». Саме в контексті нарощування гібридної агресії москви слід розглядати зустріч лідера Гагаузії Є. Гуцул з керівництвом адміністрації президента рф. Загострення ситуації в республіці слід очікувати восени під час президентських виборів.

Так звані «президентські вибори» в росії (15-17 березня), на думку представників світової демократичної спільноти, не були ані вільними, ані чесними, ані справедливими. По суті, це був плебісцит щодо збереження чинного режиму в умовах тоталітарної поліцейської держави. Близько 60 країн світу **засудили** і визнали нелегітимними «вибори» на тимчасово окупованих територіях України. Загалом, «переобрання путіна» слід розцінювати як черговий карт-бланш диктатору для посилення агресивної імперської зовнішньої політики та розширення внутрішніх репресій. «Вибори» в рф стали певним індикатором солідарності авторитарних режимів — путіна **привітали** з «перемогою»

(в ряді випадків, очевидно, формально) лідери Ірану, Сирії, Білорусі, Північної Кореї, Китаю, Нікарагуа, ряду країн Середньої Азії, Африки тощо. Окремо слід відзначити привітання лідера Угорщини В. Орбана.

Серед інших міжнародних процесів і подій, які прямо чи опосередковано позначаються на зовнішньому становищі України, слід відзначити такі. Протягом березня спостерігалися різного роду ініціативи та заклики щодо переговорів з країною-агресором. Зокрема, негативний резонанс викликало [інтерв'ю](#) Папи Римського Франциска про те, що Україна має мати «відвагу білого прапора» та почати переговори з країною-агресором. Після зустрічі з Д. Трампом В. Орбан [заявив](#), що війна закінчиться, коли лідер республіканців припинить допомогу Україні. Своєю чергою, Р. Ердоган на зустрічі з іноземними послами 12 березня запропонував переговори з країною-агресором. Загалом, такі тенденції актуалізують необхідність проведення міжнародного саміту з Формули миру, ініційованого Україною.

Ускладнює в політичному, фінансовому та воєнному плані підтримку Україні з боку західної коаліції тривала війна на Близькому Сході – бойові дії в Секторі Гази і воєнна операція проти еменських терористів в Червоному морі.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПОДІЇ

5 березня. Міжнародний кримінальний суд в межах розслідування воєнних злочинів під час війни в Україні [видав ордери](#) на арешт командувачів дальньої авіації Росії та Чорноморського флоту РФ за ракетні удари по об'єктах енергетичної інфраструктури України в період жовтня 2022 р. – березня 2023 р. Це рішення має важливе юридично-правове значення у процесі міжнародного засудження та притягнення до відповідальності представників політичного і військового керівництва країни-агресора.

7 березня. Швеція офіційно стала 32 членом НАТО, завершивши всі необхідні процедури для набуття повноправного членства в Альянсі. Ця подія має стратегічно важливе значення в контексті зміцнення єдності колективного Заходу і посилення протистояння російській агресії в Європі.

8 березня. Президент США Дж. Байден у [зверненні](#) «Про стан справ у державі» окремо наголосив на підтримці України,

зазначивши, що «Україна може зупинити Путіна, якщо ми будемо разом з Україною і надамо необхідну зброю». На жаль, курс лідера США на підтримку Києва вже півроку на практиці блокується республіканською більшістю в Конгресі.

11 березня. Вперше кінопремію Оскар 2024 отримала стрічка українських журналістів «20 днів в Маріуполі», визнана найкращим документальним фільмом. Ця подія мала широкий міжнародний резонанс і важливе значення щодо донесення до світової спільноти правди про війну в Україні. У цьому контексті слід також згадати про [відкритий лист](#) 39 нобелівських лауреатів до світової спільноти, в якому вони закликали посилити підтримку України і не визнавати путіна президентом РФ.

21 березня. Саміт лідерів країн ЄС був присвячений переважною мірою проблемам безпеки, у т. ч. подальшої підтримки України у протистоянні російській агресії, зокрема, постачанню зброї Києву. Також важливими є позитивні оцінки лідерів ЄС прогресу євроінтеграції України і заклик швидше затвердити переговорну рамку. Серед інших тем саміту збільшення готовності Європи до оборони, зміцнення технологічної та промислової бази оборонної галузі, підвищення стійкості та конкурентності європейського ОПК тощо.

22 березня. Широкого міжнародного резонансу набув масштабний теракт в концертному залі «Крокус-Сіті» у підмосковному Красногорську, відповідальність за який взяло на себе угруповання ІДІЛ. Про терористичну загрозу західні спецслужби заздалегідь попереджали російську сторону. Керівництво РФ виступило з фальшивими заявами про нібито «український слід», намагаючись мобілізувати суспільство, посилити антиукраїнські настрої, мотивувати подальші репресивні заходи.

Протягом березня. Ряд країн світу (у т. ч. в рамках групи «Рамштайн») оголосили про надання чергових пакетів військової і фінансової допомоги Україні. Зокрема, Чехія оголосила про завершення збору необхідних коштів для закупівлі партії снарядів для України, Велика Британія повідомила про надання воєнної допомоги на суму 325 млн фунтів стерлінгів, Норвегія передає Києву 150 млн, США – 300 млн, Данія – 336 млн. Також до воєнної підтримки України приєдналися Болгарія, Нідерланди, Канада,

Франція, країни Балтії та ін. Своєю чергою, 13 березня ЄС ухвалив рішення про збільшення на €5 млрд Європейського фонду миру, з якого фінансуються поставки озброєння Україні.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

Офіційний Київ намагався тією чи іншою мірою компенсувати брак американської військової підтримки за рахунок інтенсифікації підтримки з боку інших країн-партнерів. Ідеться як про пакети оперативної військової допомоги, про які йшлося вище, так і активне продовження переговорного процесу щодо укладання довгострокових угод у сфері безпеки. Зокрема, 1 березня в Харкові Президент України В. Зеленський і Голова Уряду Нідерландів М. Рютте підписали **дво-сторонню угоду** про безпекове співробітництво. Паралельно відбувся черговий раунд переговорів про укладання відповідної угоди з Фінляндією, розпочато переговори з Іспанією, Естонією, Латвією.

Тривали політико-дипломатичні контакти з метою активізації співробітництва з країнами-партнерами, просування українських інтересів і ініціатив на світовій арені. Зокрема, слід відзначити зустріч 6 березня в Одесі В. Зеленського з Прем'єр-міністром Греції К. Міцотакісом, робочий візит Президента України до Туреччини 9 березня, переговори з Канцлером Німеччини О. Шольцем, Президентом Франції Е. Макроном, Прем'єр-міністром Іспанії П. Санчесом, Віцепрем'єр-міністром Данії Т. Поульсеном, Президентом Європейської ради Ш. Мішелем, Генеральним секретарем Ради Європи М. Пейчинович-Бурич тощо.

Українська сторона зосереджувала зусилля щодо організації Саміту миру в Швейцарії з максимально широкою участю країн з різних регіонів світу. У березні в Києві відбулась чергова зустріч радників з питань нацбезпеки різних країн, на якій обговорювали Формулу миру. Водночас протягом місяця тривали відповідні консультації з дипломатами і урядовцями Китаю, Саудівської Аравії, Бразилії, ПАР. Відбулись переговори на вищому рівні з цієї проблематики з Прем'єр-міністром Індії, і наприкінці березня голова МЗС України Д. Кулеба здійснив візит до Індії. За **інформацією** керівництва Офісу Президента України, на саміт запросять понад 160 країн.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗДОБУТКИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

До активу відносин Києва та Брюсселя можна віднести ряд важливих подій і спільних заходів, що наближають Україну до ЄС. **Перше.** Україна та ЄС підписали угоду про боротьбу з шахрайством, що передбачає підтримку зусиль у боротьбі з корупцією, фінансовими порушеннями в різних сферах. Паралельно важливим кроком стало набуття Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою з 21 березня **статусу юридичної особи** публічного права згідно із законом про підвищення самостійності САП.

Друге. У березні, Єврокомісія презентувала першу масштабну Європейську оборонно-промислому стратегію (EDIS), що передбачає активне залучення українського ВПК. Складовою стратегії є програма оборонних інвестицій (EDIP), однією з цілей якої є «сприяння відновленню, реконструкції та модернізації української оборонної технологічної та промислової бази».

Третє. Наприкінці березня посли ЄС узгодили оновлений варіант режиму торгівлі з Україною, який передбачає певні обмеження і запобіжні заходи щодо поставок української агропромислової продукції.

Четверте. Визначені умови переговорів про вступ України до ЄС. 12 березня Єврокомісія офіційно представила Раді ЄС проєкт **«переговорної рамки»**, який містить принципи переговорів, їх зміст і процедуру. Отже, ключовим завданням є забезпечення відкриття переговорів про вступ не пізніше червня 2024 р. під час головування Бельгії в ЄС. Також важливим кроком є те, що 21 березня Єврокомісія оприлюднила офіційну комунікацію про розширення та внутрішні реформи ЄС, в якій, серед іншого, рекомендувала поступово інтегрувати нових членів ще до їхнього вступу і переглянути чинний механізм ухвалення рішень.

Підсумовуючи події та тенденції березня, слід зазначити, що на фоні піврічної паузи з американською допомогою та активізації російської агресії після т. зв. виборів в рф, зростає актуальність диверсифікації каналів військово-технічної і фінансової підтримки, прискорення укладення договорів у сфері безпеки і організація глобального саміту миру. Також стратегічно важливе значення має відкриття у першому півріччі переговорів про вступ України до ЄС. Водночас очевидним пріоритетом є консолідація внутрішніх ресурсів і зміцнення єдності та стійкості країни.

III.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА СФЕРА

ЗАКОНОДАВСТВО

12 березня 2024 р. Президент України В. Зеленський підписав Закон «Про лобіювання», ухвалений Верховною Радою України ще 23 лютого 2024 р. Цей документ, за задумом парламентаріїв, спрямований насамперед на реалізацію рекомендацій Європейської комісії, які було зафіксовано в пакеті розширення та які є частиною урядового антиолігархічного плану дій. Адже ще у листопаді 2023 р. Європейська комісія визначила одним із кроків для вступу України в ЄС необхідність ухвалення закону про лобіювання.

Ухваленим Законом визначено основні терміни у сфері лобіювання, права та обов'язки суб'єктів лобіювання, методи впливу, правила етичної поведінки суб'єктів лобіювання тощо. Важливою складовою законодавчих новел є створення Реєстру прозорості (своєрідної бази даних з інформацією про лобістів, які займатимуться процесами лобіювання інтересів бенефіціарів при розробці тощо), держателем та адміністратором якого визначене Національне агентство з питань запобігання корупції.

Саме ж «лобіювання» визначене законодавцем як діяльність, що здійснюється з метою впливу (спроби впливу) на об'єкт лобіювання в комерційних інтересах бенефіціара (за винагороду, що отримується прямо або опосередковано, та/або з оплатою фактичних витрат, необхідних для її здійснення) або у власних комерційних інтересах особи та стосується предмета лобіювання. При цьому, «об'єктом лобіювання» законодавець суб'єкта правотворчої діяльності (крім Українського народу на всеукраїнському референдумі, територіальної громади на місцевому референдумі) та/або суб'єкта правотворчої ініціативи. Натомість, «предметом лобіювання» визначено нормативно-правовий акт щодо планування розроблення, розроблення та/або прийняття (видання) якого, внесення змін до якого, втрати чинності (скасування) яким (або утримання від

таких дій) суб'єкт лобіювання здійснює вплив (спробу впливу) на об'єкт лобіювання. Закон також говорить про те, що «суб'єкт лобіювання» – це фізична або юридична особа, яка здійснює лобіювання на підставах та в порядку, передбачених Законом. Документом також уточнюються принципи лобіювання, правовий статус суб'єкта лобіювання, вимоги до договору лобіювання, питання щодо створення Реєстру прозорості як інформаційно-комунікаційної системи, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення та надання інформації про суб'єктів лобіювання та їх звітність тощо. Ухвалений Закон набуває чинності через два місяці після початку функціонування Реєстру прозорості від НАЗК, але не пізніше, ніж 1 січня 2025 р.

Формально, ухваленням цього Закону, Україна виконала одну з «останніх» вимог Європейської комісії оприлюднених при наданні Україні статусу кандидата на членство в ЄС та створила умови для легалізації ринку лобізму в Україні як такого. З набуттям чинності даного нормативного акту в Україні лобісти матимуть змогу офіційно брати участь у розробці законопроектів та інших нормативно-правових актів. Разом з тим, сам зміст ухваленого Закону викликав немало суперечок та критики, насамперед в експертному середовищі. Так, на думку представників Української Гельсінської спілки з прав людини, «відсутність правової визначеності у нормах цього Закону створює можливості для здійснення тиску уряду на ті громадські об'єднання, які критикують діяльність держави, виступають за зміни політики та здійснюють адвокацію альтернативних політичних ініціатив. У режимі ручного управління голос громадськості може бути приглушений під виглядом боротьби з недоброчесним лобіюванням». Водночас на виконання цього закону уряд має ухвалити Порядок ведення та доступу до Реєстру прозорості та Правила етичної поведінки суб'єктів лобіювання. Звідси, на НАЗК покладається обов'язок з розробки Реєстру прозорості та ухваленні

нормативно-правових актів, їх звітністю тощо. При цьому, сама діяльність з лобювання без реєстрації в Реєстрі прозорості заборонена; тому НАЗК здійснюватиме контроль за діяльністю зареєстрованих та незареєстрованих лобістів, а також вживатиме заходів щодо притягнення до відповідальності у разі порушення ними вимог законодавства у сфері лобювання і т. д. Отже, на думку експертів, важко сьогодні спрогнозувати усі наслідки ухвалення закону (як позитивні, так і негативні) і його ефективність можна буде проаналізувати тільки згодом.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ХАРАКТЕРУ

Напередодні проведення президентських виборів в рф Верховна Рада України ухвалила Постанову «Про Звернення Верховної Ради України до урядів та парламентів іноземних держав, міжнародних організацій, парламентських асамблей у зв'язку з проведенням російською федерацією **«президентських виборів»** на тимчасово окупованій території України». В ній українські парламентарі зазначили, що держава-агресор (рф), «вкотре хизуючись безкарністю та цинічно нехтуючи загально визнаними принципами і нормами міжнародного права», організувала та проводить на тимчасово окупованій території України частинах Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської обл., в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі т. зв. «вибори» президента рф. Такими діями, на думку народних депутатів України, держава-агресор в черговий раз зухвало порушує основні міжнародно-правові акти, на яких побудована сучасна архітектура світового правопорядку. У зв'язку з цим, ВРУ закликала уряди та парламенти іноземних держав, міжнародні організації, парламентські асамблей: засудити дії рф з організації та проведення т. зв. «президентських виборів» на тимчасово окупованій території України; протидіяти спробам рф залучити міжнародних спостерігачів для легітимізації т. зв. «президентських виборів» на тимчасово окупованій території України; посилити санкційний тиск на рф та застосувати або посилити персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) стосовно посадових осіб і рф, причетних до організації та проведення незаконних «президентських виборів» на тимчасово окупованій території України і т. д. Окрім того, народні депутати України у

своєму Зверненні в черговий раз закликали всіх партнерів України збільшити військову допомогу Україні, взяти активну участь у реалізації Формули миру Президента України В. Зеленського (Української формули миру) та в інавгураційному Глобальному саміті миру для досягнення всеохоплюючого, справедливого і сталого миру в Україні та подякували іноземним державам за надання військової, фінансової та гуманітарної допомоги Україні.

Оцінюючи дану Постанову ВРУ, насамперед як очікувану та вкрай необхідну реакцію українського парламенту, варто звернути увагу на «дещо» запізнілий (всього за один день до проведення т. зв. виборів) час її появи, оскільки про наміри російських окупантів організувати такі «вибори» на тимчасово окупованих ними українських територіях було відомо ще декілька місяців перед тим. У зв'язку з цим, ухвалення українським парламентом подібного документу раніше (хоча б на декілька тижнів перед проведенням т. зв. виборів), як видається, дало б можливість, наприклад, тим же вітчизняним дипломатичним представництвам більш активніше протидіяти російській пропаганді на міжнародній арені. Крім того, ухвалена Постанова, як виглядає, носить дещо «занижену» політико-правову оцінку діяльності органів влади держави-агресора. Адже українські парламентарі закликали світову громадськість тільки «засудити» дії російської федерації з організації та проведення т. зв. «президентських виборів» на тимчасово окупованій території України. Водночас жодним чином парламентарії не звертають увагу на те, що такі події окупантів на українських територіях фактично стають невід'ємною частиною виборів президента рф як загальнодержавного явища. Звідси питання легітимності обрання путіна президентом рф автоматично отримує явно сумнівний характер. Прикметним в цій ситуації є й те, **що відразу після проведення цих виборів**, як в Україні, так і в низці інших **європейських країн** активно розпочалася дискусія щодо можливості чи неможливості в подальшому називати путіна власне «президентом рф».

КРИЗА ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

Загострення внутрішньо-парламентської кризи в Україні в березні цього року досягло свого нового (майже критичного) стану.

Проявом останнього насамперед стала фактична відсутність «парламентської більшості» у ВРУ та, через це, неможливість парламентом виконання своєї основної конституційної функції – здійснення законодавчої влади. Посиленню цієї «кризи» також систематично «допомагають» тривалі (іноді декілька тижнів) відсутності пленарних засідань ВРУ, надмірна закритість (насамперед від ЗМІ) роботи парламенту та його органів, постійне нехтування керівництвом парламенту прав та законних інтересів парламентської меншості і т. д. і т. п. Дійшло до того, що (за повідомленнями окремих ЗМІ) десятки народних депутатів України із т. зв. провладної «монобільшості» готові достроково припинити свої депутатські повноваження, однак не можуть отримати на це згоди керівництва

фракції. Як наслідок всіх цих процесів, тільки у березні цього року парламентом було ухвалено всього 12 постанов парламенту (п'ять з яких – це постанови про направлення депутатського запиту Президенту України) і жодного закону. Водночас не ухваленими місяцями залишаються такі важливі для національної безпеки та оборони країни акти, як проекти законів про зміни мобілізації та військового обліку, про заборону діяльності в Україні релігійних організацій, пов'язаних із церквою держави-агресора та інші. Очевидно, що така ситуація щодо організації діяльності парламенту воюючої країни є не тільки сприйнятливою, а й вкрай небезпечною, насамперед як для організації захисту суверенітету та територіальної цілісності України, так і забезпечення національної безпеки держави.

IV. ЕКОНОМІКА

РІШЕННЯ

На початку 2024 р. Світовий банк та інші міжнародні фінансові організації оцінили загальну суму, потрібну для відновлення України після російського вторгнення, у майже \$500 млрд. Зрозуміло, що лише за консолідації зусиль демократичної спільноти можна сподіватись на залучення необхідних ресурсів. У цьому контексті вкрай важливим є те, що Рада директорів МВФ завершила третій перегляд програми розширеного фінансування EFF для України та схвалила **виділення четвертого траншу** у \$880 млн (SDR 663,9 млн). Очікується, що кошти надійдуть в Україну протягом найближчих днів і будуть спрямовані на підтримку держбюджету країни.

У МВФ зазначили, що Україна виконала «всі кількісні критерії ефективності, окрім одного до кінця грудня, всі структурні контрольні показники до кінця лютого та всі індикативні цілі», що й стало основою для позитивного рішення.

Своєю чергою, ЄС **виділив перші** €4,5 млрд Україні в межах Ukraine Facility. Нагадаємо, до кінця 2027 р. за цією програмою Україна має отримати €50 млрд на впровадження реформ.

Поряд з цим, до фінансування потреб України, крім провідних країн світу, поступово залучаються і приватні інвестори. Так, досягнуто попередньої домовленості, що приватні інвестори також **створять фонд**, програма діяльності якого буде спрямована на допомогу у відновленні України і має на меті забезпечити фінансування обсягом \$15 млрд за підтримки державних органів і ринків капіталу. Пріоритетними сферами для фонду будуть ключові сектори сільського господарства, виробництва, інфраструктури та енергетики.

Також про свої інвестиційні наміри оголосив Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Банк **планує вкласти** в Україну

до €10 млрд протягом наступних п'яти років і сконцентрується на п'яти ключових напрямках підтримки України, як у приватному, так і в державному секторах, щоб відповісти на кризу, спровоковану війною. Ці напрями включають енергетичну безпеку, важливу інфраструктуру, продовольчу безпеку, підтримку бізнесу та торгове фінансування.

Звичайно, підтримка України надається різноманітними каналами. Так, Європейська комісія **виступила з пропозицією** продовжити угоду про автомобільні перевезення з Україною та Молдовою щонайменше до кінця 2025 р. Це аргументується тим, що в умовах, коли традиційні транспортні маршрути в регіоні порушені або закриті через агресивну війну росії проти України та недоступність Чорного моря як традиційного торговельного шляху для двох країн, продовження угоди щонайменше до кінця 2025 р. допоможе гарантувати безпеку ланцюжків постачання.

При цьому, буде внесена низка нових положень. Зокрема, пропонується зробити обов'язковою вимогу щодо наявності документів, які підтверджують, що транспортний оператор належним чином уповноважений здійснювати міжнародні перевезення та робить це відповідно до угоди. Є підстави сподіватись, що такі уточнення допоможуть у подальшому уникнути блокувань поставок українських товарів до країн ЄС.

Поряд з цим, Сейм Польщі **ухвалив резолюцію** про запровадження санкцій у зв'язку з імпортом російського й білоруського продовольства та сільськогосподарської продукції до ЄС. Стверджується, що резолюція відповідає потребам польських та європейських фермерів і водночас посилює позицію польського уряду в переговорах з ЄС, у т. ч. у відносинах з Україною. Зокрема, у частині повернення до правил, які діяли в торгівлі з Україною та іншими країнами поза межами ЄС до початку повномасштабної війни (по суті, відповідає основним вимогам польських фермерів).

Цією резолюцією дещо «нейтралізується» негатив і непослідовність торговельної політики Польщі, яка виступає проти розширення українського експорту, при цьому продовжуючи вести торгівлю з країнами-окупантами (росією та білоруссю), яка (торгівля) приносить величезні доходи виробникам і бюджетам цих країн.

Вірогідно, до такого кроку польський парламент підштовхнув приклад Латвії, фермери якої вимагають заборонити імпорту російської та білоруської сільгосппродукції.

Дещо неочікувано Правління Національного банку [ухвалило](#) рішення знизити облікову ставку з 15% до 14,5% із 15 березня 2024 р. Хоча зменшення ставки носить радше символічний характер, однак воно подає важливі (як фінансові, так і психологічні) сигнали для економічних агентів, оскільки означає наміри НБУ відновити цикл пом'якшення процентної політики.

Таке пом'якшення процентної політики загалом зумовлене сповільненням інфляції, збереженням достатньо стійкої ситуації на валютному ринку, а також позитивними зрушеннями у питаннях отримання зовнішньої допомоги (насамперед європейської), очікується підтримає відновлення економіки, не створюючи загроз для макрофінансової стійкості.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Головні партнери України продовжують вишукувати можливості для належного фінансування потреб України в умовах російської агресії. Так, Велика Британія [може позичити Україні](#) заморожені російські активи як гарантію, що росія виплатить репарації, що дозволить Україні повернути позику, коли росія їх все ж виплатить. Це досить добрий сигнал від партнерської країни, оскільки ґрунтується на тому, що росія буде вимушена виплачувати Україні репарації після закінчення війни (що підтверджує віру у перемогу України).

Це також може послабити стурбованість ринків капіталів. Ознакою стурбованості є те, що Міжнародне рейтингове агентство S&P Global Ratings [знизило довгостроковий суверенний рейтинг](#) і рейтинг емітента в іноземній валюті України до «СС» з «ССС» з прогнозом — «негативний». Очікується, що

український уряд почне офіційні переговори про реструктуризацію боргу з приватними кредиторами в короткостроковій перспективі та завершить цей процес до середини поточного року.

Нагадаємо, що група кредиторів України вже продовжила відтермінування платежів за офіційним двостороннім боргом до закінчення програми МВФ 2027 р., однак додаткова реструктуризація боргу можлива за умови згоди приватних зовнішніх кредиторів. При цьому, уряд планує домогтися полегшення тягаря за єврооблігаціями до закінчення терміну дії наявного мораторію на виплати за ними у серпні поточного року.

Актуальність цього зростає, оскільки останнім часом Україна (хоча й незначними темпами) втрачає резерви. Станом на 1 березня 2024 р., [міжнародні резерви України](#), за даними НБУ, становили \$37,05 млрд, знизившись у лютому на 3,8% (з початку року — на 8% з \$40,5 млрд). Така динаміка зумовлена валютними інтервенціями НБУ для збереження курсової стійкості та борговими виплатами країни в іноземній валюті, які частково були компенсовані надходженнями від міжнародних партнерів.

Зокрема, чистий продаж валюти НБУ в лютому становив \$1,51 млрд, що менше у 1,4 рази порівняно з січнем. А на обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті виплачено \$1,1 млрд. Зазначимо, ситуація може покращитись, зважаючи на вказаний транш від ЄС.

Між тим, хоча обсяги зменшення резервів досить значні, однак завдяки накопиченню у попередні місяці, поточний обсяг міжнародних резервів забезпечує фінансування 4,9 місяця майбутнього імпорту, що цілком задовільно у контексті забезпечення макро-економічної стійкості.

Доречно зазначити, складовою макро-економічної стійкості є надійно функціонуюча вітчизняна банківська та платіжна системи, яка забезпечує неперервний обіг грошових ресурсів.

Так, за повідомленням НБУ, у 2023 р. обсяг внутрішньодержавних переказів, здійснених через платіжні системи «переказу коштів», становив 728 млрд грн (\$19,9 млрд в

еквіваленті) і є вдвічі більшим, ніж упродовж «мирного» 2021 р.

Водночас в Україну за 2023 р. із використанням платіжних систем «переказу коштів» (створених як резидентами, так і нерезидентами) було переказано \$2,6 млрд в еквіваленті. Це на 17% менше, ніж за 2021 р. Середня сума одного такого трансграничного переказу в Україну становила \$255.

Загалом у 2023 р., за попередніми даними, в Україну з усього світу було перераховано приблизно \$11,6 млрд в еквіваленті, включно з переказами через офіційні канали: банки, міжнародні системи грошових переказів, поштові відділення та неофіційні — шляхом передавання грошей із рук у руки, що підтримувало купівельну спроможність багатьох домогосподарств.

Останніми роками аграрний сектор виконував стабілізуючу функцію для всього економічного середовища країни. Однак останні дослідження динаміки земельного фонду України засвідчують зростаючі ризики для аграрної сфери. Зокрема, йдеться про те, що площа постраждалих від повномасштабного вторгнення росії в Україну сільгоспугідь у 2022 р. становила 10 514 тис. га, а площа угідь, які у 2024 р. можуть використовуватися в сільськогосподарській діяльності, становить 32 924 тис. га, що на 26%, менше порівняно з площею на початок повномасштабного вторгнення.

Поряд з цим, слід вказати і на позитивні зсуви. Зокрема, у результаті успішних дій ЗСУ в 2022 р. - на початку 2023 р. території Київської, Житомирської, Чернігівської обл. було деокуповано. А частину земель Миколаївської та Сумської обл. також було повернуто.

У результаті у 2023 р. загальна площа земельних ресурсів України, за виключенням окупованих територій, зон ведення активних бойових дій, зон уздовж українсько-російського кордону та інших територій, де

неможливе ведення господарської діяльності, збільшилась на 13,6%, порівняно з 2022 р. — до 46 787,98 тис. га.

Оприлюднені результати лютого опитування бізнесу. Так, **бізнес пом'якшив** негативні оцінки поточних результатів та перспектив своєї діяльності. Водночас високі безпекові ризики, затримка з надходженням зовнішнього фінансування, логістичні проблеми через блокування західного кордону, слабкий інвестиційний попит, значний дефіцит кваліфікованих кадрів, а також сезонне послаблення економічної діяльності на початку року продовжували стримувати економічну активність підприємств та негативно вплинули на їхні очікування.

Про це свідчить індекс очікувань ділової активності (ІОДА), який Національний банк розраховує щомісяця. У лютому 2024 р. ІОДА зріс до 47,5 з 41,0 у січні.

Серед галузевого розподілу звернемо увагу на підприємства промисловості, які пом'якшили, проте зберегли песимістичні, очікування щодо результатів своєї економічної діяльності. Так, секторальний індекс у лютому становив 48,3 (у січні — 43,7). На відміну від попереднього місяця респонденти прогнозували зростання обсягів виготовленої продукції. Пом'якшилися негативні оцінки як щодо обсягів нових замовлень на продукцію, в т. ч. експортних, так і щодо залишків готової продукції.

Якщо така тенденція продовжиться у весняні місяці, то є підстави очікувати сигналів про поступове відновлення промисловості, яке зможе «підтягнути» до кращих показників діяльності транспорт, будівництво, виробничі послуги.

У якості узагальненого висновку вкажемо, що в Україні, попри продовження агресії, продовжуються стабілізаційні процеси, і вітчизняний бізнес демонструє обережні позитивні тенденції.

V.

ОГЛЯД РОБОТИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ В БЕРЕЗНІ 2024 р.

ПРОХОДЖЕННЯ ОСІНЬО-ЗИМОВОГО ПЕРІОДУ

Заяви про успішне проходження осінньо-зимового періоду виявилися передчасними й надто оптимістичними. Під час масованих російських атак на об'єкти критичної інфраструктури, що відбулися 22–31 березня, були виведені з ладу [Харківська ТЕЦ-5](#) і [Зміївська ТЕС](#), серйозно пошкоджені [Дніпровська ГЕС](#), [Бурштинська й Ладизинська ТЕС](#), а також близько 20 підстанцій. Через втрату щонайменше 5 ГВт установленої потужності (4 – теплової, 1 – гідро-генерації), в семи областях України [лімітувалося](#) споживання енергії та залучалася аварійна [допомога](#) з Румунії, Словаччини й Польщі обсягом до 1,5 ГВт (26–27 березня). У Харкові, Дніпропетровській, Донецькій, Одеській обл. запроваджувалися графіки погодинних відключень. Хоча до початку квітня енергопостачання в більшості регіонів було відновлено, НЕК «Укренерго» продовжує вимушено [обмежувати](#) споживання побутових споживачів на Харківщині та промислових – на Криворіжжі.

Тричі [атаковано](#) інфраструктуру підземних сховищ газу (зокрема, найбільшого з них). Попри це, номінації замовників послуг зберігання й бронювання потужності [виконувалися](#) в повному обсязі.

Посилення російських атак на енергетичні об'єкти припало на завершення опалювального сезону. Завдяки цьому в Україні залишилося достатньо ресурсів для проходження міжсезоння (щонайменше до липневого піку споживання). Так, загальні запаси вугілля на складах ТЕС і ТЕЦ зросли до 1,1 млн т (+0,11 млн т, порівняно з останнім днем лютого). [Запаси](#) газу в підземних сховищах становлять 8,1 млрд куб. м (з урахуванням 4,7 млрд куб. м газу «довготривалого зберігання» і 0,7 млрд куб. м газу, що належить нерезидентам). У березні зі сховищ щодоби

відбиралося в середньому 34 млн куб. м, тоді як видобувалося 45–50 млн, а закачування та імпорт не здійснювалися.

Оскільки доступними для використання на ТЕС і ТЕЦ навесні та влітку залишаються лише 2,7 млрд куб. м газу у сховищах, доцільним є придбання додаткових обсягів цього ресурсу одразу після проведення в квітні [стрес-тесту](#) українських ГТС і ПСГ, який має підтвердити надійність їхньої роботи після припинення російського транзиту. [Кошти](#) для закупівель в АТ «НАК «Нафтогаз України» є.

Понад 100 влучань в об'єкти інфраструктури лише впродовж однієї декади актуалізували питання їхнього захисту та унеможливлення дестабілізації роботи енергетичних мереж і систем у разі продовження повітряних атак. Доцільно було б: з'ясувати причини невиконання [рішення](#) РНБО «Щодо додаткових заходів із посилення стійкості функціонування енергетичної системи та підготовки національної економіки до роботи в осінньо-зимовий період 2023/24 року»; зняти виявлені організаційні обмеження; прискорити реалізацію [програми](#) захисту енергетичних об'єктів; зосередити ресурси не на відновленні [зруйнованого](#), а на побудові невеликих об'єктів генерації з гарантованою потужністю, об'єднаних у малі системи розподілу; відновити роботу ТЕС і ТЕЦ малої продуктивності, насамперед у східних і центральних регіонах України; забезпечити підтримання в стані готовності резервів потужності й розподілу та розосереджених запасів найбільш уразливого обладнання тощо. Найбільше занепокоєння викликають обмежені можливості розподілу, передусім передача електроенергії із заходу на схід і південь.

Через бойові дії знеструмленими в березні були в середньому 390 населених пунктів, через негоду в окремі дні (наприклад, 29 березня) – до 200.

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ БАЛАНС

Наприкінці звітної періоду в Об'єднаній енергосистемі України працювали 7 блоків АЕС, підконтрольних державі (один ремонтується), а також 15 блоків ТЕС і ТЕЦ, три з яких використовували як основне паливо природний газ. Упродовж декількох днів один із блоків Хмельницької АЕС перебував в аварійному ремонті. Абсолютна більшість ТЕС та АЕС забезпечували базову потужність. Єдиним джерелом маневрової потужності були ГЕС і ГАЕС. До початку масованих атак на енергетичні об'єкти (22 березня 2024 р.) в резерві перебувало до 20 одиниць обладнання теплової генерації.

Хоча після пошкодження Дніпровської й руйнації греблі Каховської ГЕС генерація ПрАТ «Укргідроенерго» є обмеженою, вона (1,3 ГВт) досі більша за прогнозовані обсяги через тало-дощовий паводок. Рівень водосховищ відповідає рішенням Міжвідомчої комісії по встановленню режиму роботи ГЕС Дніпровського каскаду та Дністровської ГЕС.

Виробництво електроенергії на СЕС і ВЕС наприкінці місяця зросло до 1,3 ГВт.

До 22 березня 2024 р. в Україні генерувалося близько 13,7 ГВт електроенергії щодня, після 22 березня 2024 р. – 11,5–13,7 ГВт (у 2021 р. у звітний період вироблялося до 20 ГВт). На АЕС припадало 51% генерації, ТЕС – 15, ГЕС – 12, ТЕЦ – 11, станції на ВДЕ – 12%.

Нестачі генерації, навіть після пошкоджень інфраструктури, не прогнозувалося. Профіцит виникав п'ять разів. Для балансування системи обмежувалося навантаження об'єктів ВДЕ та/чи залучалася аварійна допомога від польського оператора. Тричі аналогічну допомогу надавав йому НЕК «Укренерго».

Комерційний експорт електроенергії здійснювався переважно в нічні години до Польщі, Словаччини, Румунії й Молдови з максимальною потужністю 726 МВт (4 березня). У пікові години, насамперед вечірні, зі Словаччини, Румунії, Польщі та Угорщини електрична енергія імпортувалася. Її максимальна потужність становила 0,1–1,0, після 22 березня – до 1,5 ГВт. До 22 березня експорт перевищував імпорт.

Попри зростання споживання природного газу (+14%, порівняно з березнем 2023 р.), його нестачі для опалення й приготування їжі не спостерігалось. Видобуток був стабільно вищим, порівняно з аналогічним періодом минулого року (+6%). Щодобовий комерційний експорт газу, що зберігався нерезидентами в підземних сховищах у режимі «митного складу», становив 1–5 млн куб. м (ГВС «Дроздовичі»).

Нафтопродуктів усіх видів і марок було достатньо для задоволення попиту, який продовжує зростати (передусім це стосується дизельного палива та скрапленого нафтового газу).

Транзит

У звітному періоді ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» забезпечував транзит 42–43 млн куб. м російського газу на добу (38% обсягів, передбачених контрактом з АТ «Газпром»). Близько 88% ресурсу прямувало до Словаччини, 12% – на АТ «Молдавська ДРЕС» у т. о. Придністров'ї. Транспортування відбувалося через ГВС «Суджа».

Додатково забезпечувався щоденний транзит 4–6 млн куб. м газу з Угорщини, передусім до Молдови.

АТ «Укртранснафта» здійснювала транзит 30–35 тис. т російської нафти на добу для НПЗ Словаччини, Чехії та Угорщини (належать угорській компанії MOL). Транспортування відбувалося південною гілкою МТ «Дружба».

Цінова ситуація

Ціновий індекс електричної енергії базового навантаження (BASE) на ринку «на добу наперед» (РДН) у березні становив 2 909, на піку (PEAK) – 3 113 грн/МВт год (-6,2 і -9,3%, порівняно із лютим). Таке зміння індексів свідчить про зменшення обсягів споживання й меншу потребу в маневровій генерації (принаймні до 22 березня 2024 р.).

Середньозважена ціна на внутрішньодобовому ринку (ВДР) у березні становила 3 063, на РДН ОЕС України – 2 661 грн/МВт год (-6,8 і -16,4%, порівняно з лютим, відповідно).

Російська атака на Дніпровську ГЕС зняла проблему виникнення профіциту генерації за обмежених експортних можливостей, що могло суттєво знизити ціни на ринку й доходи його учасників. У зв'язку з цим утратило актуальність і питання перенесення ремонтних кампаній українських АЕС і ТЕС із липня-вересня на квітень-травень.

Середньозважена ціна квітневого ресурсу природного газу в Україні за результатами електронних біржових торгів на УЕБ становила 11 127 грн/тис. куб. м (€261 за 1 000 куб. м; -2,6%, порівняно з лютим).

Тарифи ТОВ ГК «Нафтогаз України» на газ для побутових споживачів у березні становили 14 589 грн, із 1 квітня 2024 р. – 13 600 грн (із ПДВ). Знижувалася й вартість природного газу на європейському хабі ТТФ, приведена до кордону України (31 березня 2024 р. – 17 614 грн/тис. куб. м, із ПДВ).

Рекордний рівень запасів у підземних сховищах газу ЄС (63,5 млрд куб. м; +46% середнього за п'ять останніх років) зняв усі ризики щодо нормального завершення опалювального сезону в Європі. Відновлення запасів уже розпочато в шести державах-членах ЄС.

Котирування ф'ючерсів на енергетичне вугілля Coal (API2) CIF ARA (ARGUS-McCloskey) у березні коливалися в межах \$107-114/т, додавши 15%, порівняно з лютим, проте залишаючись значно нижче жовтня (13 жовтня 2023 р. – \$139/т) і показників річної давнини (1 квітня 2024 р. – \$136/т). Запаси вугілля на складах терміналів ARA становлять 6,0 млн т (+24%, порівняно із середньорічною нормою; -12%, порівняно з березнем минулого року).

Котирування ф'ючерсів на нафту Brent у березні зросли, змінюючись в інтервалі \$82-88/бар (31 березня 2024 р. – \$87/бар), хоча й не досягли вересневого рівня (24 вересня 2023 р. – \$95/бар). Основною причиною змінення тренду стало очікування зростання попиту за меншого пропонування, зумовленого добровільними обмеженнями на видобуток, взятими державами-членами ОПЕК+. МЕА вважає, що за збереження чинних тенденцій пропонування нафти в 2024 р. становитиме 102,9 млн бар на добу, тоді як попит зросте до 103,4 млн бар. Як

наслідок, ціни на ф'ючерси із ближніми термінами постачання знову нижчі, аніж котирування більш віддалених позицій.

Роздрібні ціни на нафтопродукти в Україні, як і прогнозувалося, продовжили зростання (на 3-5%, порівняно з лютим, залежно від виду, марки й бренду). Збереження висхідного тренду пояснюється подорожчанням пального європейського виробництва; послабленням гривні щодо долара США (+2,4% за місяць); зростанням попиту, зокрема з боку сільськогосподарських виробників; а також блокуванням пунктів пропуску на українсько-польському кордоні, яке ускладнило логістику автомобільних поставок пального з Польщі й Литви. Станом на 31 березня 2024 р., індикативні ціни на бензин А-95Євро5 і ДП-Л Євро5 становили, відповідно, 57,29 і 54,13 грн/л, тоді як скраплений газ коштував 28,14 грн/л. За збереження європейського тренду, роздрібні ціни на нафтопродукти у квітні можуть зрости ще на 1-2%.

Фінансовий стан галузі

Заборгованість з оплати електроенергії виробниками становить 26,7 млрд грн, з оплати постачальникам універсальних послуг – 23,9 млрд грн (+4,4 і +3,9 млрд грн, порівняно з лютим). Борги теплокомуненерго за спожитий газ перевищують 100 млрд грн.

Заборгованість НЕК «Укренерго» перед «зеленою» генерацією (з обсягом якої компанія не згодна) становить 22,9 млрд грн (-3,1 млрд грн, порівняно з лютим). Зменшення цього боргу відбувається хибним шляхом перенесення гривневих прострочених короткотермінових зобов'язань перед «зеленою» генерацією у валютні довгострокові зобов'язання НЕК «Укренерго» перед міжнародними кредитними організаціями.

Заборгованість НЕК «Укренерго» перед учасниками ринку зросла до 19,1 млрд грн (+0,8 млрд грн, порівняно з лютим).

У свою чергу, учасники ринку винні НЕК «Укренерго» близько 20 млрд грн за послугу з передачі електричної енергії і 9 млрд грн за послугу з диспетчеризації. Основними причинами виникнення і збереження цих заборгованостей є призупинення нарахування та стягнення штрафних санкцій, передбачених договорами, що укладені відповідно до

Закону України «Про ринок електричної енергії», а також відтермінування погашення заборгованостей постачальників універсальних послуг за результатами перевірок НКРЕКП.

На балансуєчому ринку **заборгованість** перед НЕК «Укренерго» сягнула в березні 31,4 млрд грн (+0,7 млрд грн, порівняно з лютим). Її можна зменшити лише шляхом перегляду чинних тарифів у ланцюзі «виробник — постачальник — захищений споживач» із метою забезпечення платоспроможності кожного з них і скорочення переліку захищених споживачів завдяки посиленню умов отримання відповідного статусу.

РНБО **доручило** Кабінету Міністрів ухвалити рішення щодо врегулювання всіх згаданих вище заборгованостей, проте якими вони будуть — невідомо. Швидше за все, у квітні РНБО знову доручить урядові «опрацювати затвердження порядку погашення заборгованості державних та/або комунальних підприємств критичної інфраструктури, а також бюджетних установ перед постачальником «останньої надії», оператором системи передачі та постачальниками універсальних послуг за спожиту електричну енергію».

ЗМІНИ В НОРМАТИВНІЙ БАЗІ

Верховною Радою України:

- ✓ ухвалено та направлено на підпис Президенту **законопроект** про внесення змін до Митного кодексу України щодо митного оформлення біометану (№9456 від 03 липня 2023 р.), згідно з яким його здійснюватимуть у порядку, передбаченому для природного газу. Для експорту біогазу трубопроводом буде достатньо подати сертифікат його відповідності критеріям і доказ сталості (Proof of Sustainability).

Кабінетом Міністрів України:

- ✓ затверджено **План** для реалізації в 2024-2027 рр. програми фінансової підтримки України (**Ukraine Facility**), яким, зокрема, на 2024 р. визначено три інвестиційні пріоритети в енергетиці (захист і відновлення об'єктів, збільшення генеруючої потужності, забезпечення

розвитку ВДЕ й систем накопичення енергії), а також п'ять **індикаторів** результативності (затвердження Інтегрованого національного плану з енергетики та клімату; імплементація закону про REMIT; забезпечення незалежності НКРЕКП; запровадження ринкової концепції відновлюваної енергетики; ухвалення Стратегії термомодернізації будівель на період до 2050 р. та затвердження плану заходів з її реалізації);

- ✓ **удосконалено** модель продажу «зеленої» електроенергії, зокрема в частині її спрощення й запровадження для переможців аукціонів з розподілу квот підтримки відновлюваної енергетики контрактів на різницю замість фіксованого тарифу;
- ✓ **змінено** Порядок отримання гуманітарної допомоги для задоволення потреб енергетики. До неї відтепер не застосовують положення низки постанов про митне оформлення й реєстрацію гуманітарної допомоги, а пропуск через митний кордон і митне оформлення здійснюють шляхом подання декларації про товари, що є гуманітарною допомогою, без ухвалення рішення про це спеціально уповноваженими державними органами;
- ✓ **затверджено** Порядок здійснення гарантованим покупцем експорту електричної енергії, яким установлені: вимоги до формування мінімальної ціни продажу; розмір прибутку від експорту; особливості визначення контрагента за договором на експорт та участі гарантованого покупця в аукціонах з розподілення доступу до пропускнуої спроможності міждержавних перетинів;
- ✓ **звільнено** гарантованого покупця від виконання спеціальних обов'язків на ринку під час здійснення експорту електричної енергії.

НКРЕКП:

- ✓ **змінено** Методику визначення істотного коливання цін та встановлення граничних цін на ринку «на добу наперед», внутрішньодобовому ринку та балансуєчому ринку. Відтепер повідомлення про коливання має

надаватися або оператором ринку, або адміністратором розрахунків та стосуватися лише тих ринкових сегментів, де зафіксовано коливання цін.

З 1 квітня 2024 р. **припинено** реєстрацію **учасників** оптового енергетичного ринку. Тепер вони мають до 1 серпня 2024 р. надати НКРЕКП інформацію щодо кінцевих бенефіціарів.

Київський окружний адміністративний суд **зобов'язав** Держгеонадр розглянути заяву ПрАТ «ВК Укрнафтобуріння» про видачу спецдозволу на видобування газу на Сахалінському родовищі, яке не функціонує з грудня 2023 р. через анулювання спеціального дозволу.

ПРОЄКТИ ТА НАМІРИ

Міненерго **звернулося** до органів влади, суб'єктів господарювання й громадян із проханням не озвучувати детальну інформацію щодо наслідків ударів; не називати конкретні об'єкти влучань, зокрема з прив'язкою до місцевості; не уточнювати кількість і місця влучань; не надавати інформації в конкретних цифрах і показниках.

НКРЕКП оприлюднив:

- ✓ **пропозицію** щодо встановлення максимальної граничної ціни на балансуєчому ринку на рівні 8 250 грн/МВт-год (110% від максимальної граничної ціни на РДН) (розгляд проекту відповідної постанови, що мав відбутися 27 березня 2024 р., було відкладено через обстріли);
- ✓ **пропозицію** щодо встановлення \$925 за 1 кВт як граничної ціни закупівлі послуги із забезпечення розвитку генеруючої потужності;
- ✓ проект **Плану** розвитку газотранспортної системи на 2024–2033 рр.;
- ✓ проект **змін** до Плану розвитку системи передачі на 2024–2033 рр.;
- ✓ **проекти** оновлених форм звітності №1-НКРЕКП-передача електричної енергії (квартальна) «Звіт про фінансові результати та виконання структури тарифу за видами діяльності» та №1-НКРЕКП-дохід (квартальна) «Звіт

про обсяг чистого доходу», а також інструкцій про їхнє заповнення;

- ✓ **проект** змін до Порядку розроблення та подання на затвердження планів розвитку систем розподілу та інвестиційних програм операторів систем розподілу (в частині їхньої деталізації та кращого обґрунтування пропонуєваних заходів);
- ✓ **проект** змін до Правил роздрібного ринку електричної енергії в частині: регулювання діяльності споживача в агрегованій групі; забезпечення функціонування спільного майна багатоквартирного будинку; реструктуризації заборгованості споживача перед поставальником «останньої надії» на строк понад 90 днів; запобігання використанню електроенергії побутовими споживачами на непобутові потреби;
- ✓ **проект** змін до Методики формування, розрахунку та встановлення тарифів на електричну та (або) теплову енергію, що виробляється на теплоелектроцентралях, теплових електростанціях та когенераційних установках (у частині врахування цін на вітчизняне та імпортне вугілля, що використовується на них).

Мінфін **повідомив** про схвалення урядом законопроекту про поступове (у 2024–2028 рр.) приведення розмірів ставок акцизного податку, зокрема на пальне, до рівнів, установлених **Директивою 2003/96/ЄС** (Додаток XXVIII, ст. 353 **Угоди** про асоціацію України з ЄС) (для неетильованого бензину, дизельного палива та скрапленого нафтового газу – €359 і €330 за 1 000 л і €125 за 1 000 кг). Згідно з оприлюдненим графіком, передбачено встановити, в т. ч. з другого півріччя 2024 р., ставки для цих нафтопродуктів на рівнях €242,60; €177,60 і €55,60 за 1 000 л, відповідно (+13,6; +27,3 і +6,9% порівняно з чинними ставками). Таке підвищення може спричинити зростання роздрібних цін на пальне, щонайменше, на 1,5–2,0 грн/л.

Невідомим залишається статус **проекту** постанови, який відновлює заборону на обіг нафтопродуктів, що не відповідають екологічним нормам Євро5, **дозволеного** з 17 березня 2022 р., зокрема «для забезпечення Збройних сил та інших військових формувань». Відповідне рішення **ухвалене**, але підтвердження цьому досі немає.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Додатковою угодою №1 (у формі обміну листами) між урядом України та Європейською комісією, що діє від імені Європейського Союзу, до Угоди про фінансування заходу «Підтримка ЄС для відновлення та реформ» передбачено збільшення бюджету програми до €374 млн зі спрямуванням його частини на відновлення об'єктів енергетичної інфраструктури.

Угодою про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Нідерландами передбачено посилення співпраці задля підтримки стійкості критичної енергетичної інфраструктури й безпеки енергопостачання, а також «зеленого» переходу України.

Угодою з Проєктом енергетичної безпеки USAID передбачено адаптування під потреби України базової версії технічного рішення електронного реєстру гарантій походження електричної енергії, яке розроблено для членів Енергетичного Співтовариства фінською компанією Gexel.

Рада керуючих МАГАТЕ схвалила резолюцію «Ядерна безпека, захищеність та гарантії в Україні», в якій уже вп'яте закликала російську сторону повернути Запорізьку АЕС під повний контроль компетентних органів України.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ Й РЕКОМЕНДАЦІЇ

Викликає занепокоєння зосередження уваги Кабінету Міністрів України, Міненерго, інших центральних органів виконавчої влади на підготовці економічно необґрунтованих документів програмного й прогнозного спрямування, базованих на довоєнних уявленнях про потреби, пріоритети та спроможності української держави. Водночас не виконуються актуальні завдання, визначені рішенням РНБО України «Щодо додаткових заходів із посилення стійкості функціонування енергетичної системи та підготовки національної економіки до роботи в осінньо-зимовий період 2023/24 року».

Постійно відкладається розроблення механізмів погашення взаємних заборгованостей підприємств критичної інфраструктури, бюджетних установ, учасників ринків електричної енергії й природного газу, а також встановлення економічно обґрунтованих цін

і тарифів, що обмежує спроможності суб'єктів господарювання до проведення планових ремонтів і робіт із відновлення пошкоджених об'єктів.

Засідання робочих груп не завершуються ухваленням узгоджених проєктів рішень. Ігноруються подані стейкхолдерами пропозиції. Міненерго, інші органи виконавчої влади, посилюючись на забезпечення безпеки, приховують інформацію, уникають її публічного обговорення і замовчують наявні проблеми, намагаючись приховати їхній зміст від споживачів.

Збереження такої політики загрожує не лише зривом опалювального сезону 2024/25, але й втратою стійкості функціонування енергетичних мереж і систем.

Наслідки російських атак на енергетичну інфраструктуру засвідчили, що її об'єкти захищені недостатньо, а можливості розподілу електричної енергії є обмеженими.

З огляду на це, варто збільшити фінансування програми захисту об'єктів критичної інфраструктури й прискорити роботи із забезпечення захистом другого й третього рівнів найбільш вразливих об'єктів Харківської, Дніпропетровської, Одеської, Херсонської, Запорізької обл.. Доцільним є також збільшення, за можливості, кількості задіяних в обороні енергетичної інфраструктури комплексних автоматизованих систем пошуку, виявлення, впізнання та вогневого ураження повітряних цілей.

Хибним вбачається зосередження ресурсів на відбудові великих об'єктів генерації й розподілу, нормальне функціонування й належний захист яких не вдасться забезпечити до початку і впродовж наступного осінньо-зимового періоду. Доцільно було б надати перевагу створенню нормативно-правових передумов для відновлення роботи ТЕС і ТЕЦ малої продуктивності, насамперед у східних і центральних регіонах України, малих ГЕС — у західних, газопоршневих і газотурбінних установок на ТЕЦ із формуванням на основі таких об'єктів потрібного резерву потужності; зведення в міжсезоння в атакованих регіонах когенераційних установок та невеликих об'єктів генерації з гарантованою потужністю, що об'єднані в малі системи розподілу й використовують місцеві джерела палива та енергії.

VI.

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ

В Україні посилюється демографічна криза, що призводить до стрімкого скорочення населення країни. Військова агресія загострила тенденції зі збільшення смертності, міграції та падіння рівня народжуваності.

Рівень народжуваності в Україні ще до вторгнення у лютому 2022 р. був найнижчим у Європі, українські демографи прогнозують, що цей показник може стати і найнижчим у світі. За останні десять років народжуваність в Україні скоротилася на 40%. Наразі коефіцієнт народжуваності, який у 2020 р. становив 1,2, знизився до одиниці. За 2023 р. зафіксовано падіння на 11%, порівняно з аналогічним періодом 2022 р., та на 33% – порівняно з 2021 р.

КІЛЬКІСТЬ АКТИВНИХ ЗАПИСІВ ПРО НАРОДЖЕННЯ ДІТЕЙ		
	Кількість активних записів про народження дітей	У т.ч. кількість дітей, які народжені першими у матері
2020 р.	297 293	118 363
2021 р.	272 555	24 989
2022 р.	205 208	39 891
2023 р.	184 985	13 368
1 січня 2024 р. – 31 січня 2024 р.	12 801	395
Всього	972 842	197 006

Обвальне скорочення можна пояснювати і тим, що, імовірно, у статистиці 2022–2024 рр. не були враховані діти, народжені українськими біженками вже за кордоном після початку повномасштабного російського вторгнення.

Хоча падіння рівня народжуваності в умовах війни є природним через невизначеність ситуації, така тенденція призводить до зменшення чисельності населення віком до 18 років до 12–15% (у 1993 р. частка населення до 18 років складала 25%). А це означає, що з їх переходом у репродуктивний вік у наступному поколінні народиться ще менше дітей.

Причиною скорочення народжуваності є багато факторів, проте одним із головних називають низький рівень допомоги при народженні дитини. Так, сьогодні

розмір державної допомоги при народженні (усиновленні) дитини встановлено в сумі 41 280 грн незалежно від кількості народжених дітей. Цей розмір не переглядався з 1 липня 2014 р. і в доларовому (США) еквіваленті ця сума зменшилася з того часу майже удвічі.

З метою підвищення рівня державної підтримки сімей з дітьми та поліпшення соціально-демографічної ситуації в країні 11 березня 2024 р. у Верховній Раді зареєстровано [законопроект](#), яким пропонується збільшити розмір допомоги при народженні дитини до 384,5 тис. грн. Автори законопроекту пропонують прив'язати розрахунок допомоги при народженні дитини до розміру прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років, встановленого на день народження дитини. Відповідні витрати для збільшення державної допомоги при народженні (усиновленні) дитини необхідно буде врахувати Кабінету Міністрів України при доопрацюванні проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» та наступні роки.

Відповідно до [звіту Національного банку України](#), другий рік поспіль скорочується обсяг грошових переказів в Україну, який раніше був одним із основних джерел надходження валюти до країни. За підсумками 2023 р. в Україну різними способами було переслано **\$11,6 млрд**. Звіти Нацбанку в динаміці показують планомірне скорочення грошових переказів фізичних осіб починаючи з 2022 р.: за 2023 р. їх обсяг зменшився на 7,8%, а за 2022 р. – на 10,5%.

В абсолютних значеннях динаміка наступна:

- ✓ 2021 р. – \$14 млрд;
- ✓ 2022 р. – \$12,5 млрд;
- ✓ 2023 р. – \$11,6 млрд.

Існує кілька основних причин зниження грошових надходжень:

1. Неповорнення трудових мігрантів, які були за кордоном до 24 лютого 2024 р., вони поступово забирають до себе члени своїх родин і, відповідно, більше не пересилають гроші до України;

2. Зниження активності ІТ-сектору та надходжень у вигляді зарплат програмістам з-за кордону;

3. Зростання цін на товари та послуги в Європі, які знижують грошові залишки на руках заробітчан та перекази додому.

Експерти прогнозують подальше скорочення грошових переказів в Україну, що підтверджується останніми цифрами Нацбанку, який звітував про **надходження у січні 2024 р. лише \$898 млн.** Це значно гірше за попередні аналогічні показники:

✓ січень 2024 р. — \$898 млн;

✓ січень 2023 р. — \$947 млн;

✓ січень 2022 р. — \$1,1 млрд.

За попередніми оцінками, у 2024 р. в Україну може надійти лише **близько \$10,5-10,8 млрд.**

Водночас «витікає» із України через витрати українців за кордоном набагато більше грошей, ніж приходить до країни у вигляді грошових переказів. Постійний відтік з України коштів населення у категорії «подорожі» склав за 2022 р. \$20 млрд, а 2023 р. — \$18 млрд. Українці витрачають за кордоном із банківських карток по \$35 млн щодня.

Це підвищує актуальність питання пошуку джерел для залучення додаткових доходів до України.

З початку 2024 р. питання соціальних виплат стає достатньо гострим через затримку та невизначеність стосовно отримання міжнародної фінансової допомоги. Упродовж січня-лютого Україна практично не отримувала коштів від міжнародних партнерів. Якщо упродовж 2023 р. надходження коштів від міжнародних партнерів були ритмічними і передбачуваними, тому проблем з бюджетними виплатами не виникало, то у січні-лютому 2024 р. Україна отримала найменше фінансової допомоги від початку війни, і державі довелося скорочувати видатки. Зокрема, бюджетні видатки було скорочено майже на 13% у річному вимірі. У перші два місяці 2024 р. українська влада спрямувала на соц-виплати на мільярд гривень менше, ніж у 2023 р. Для такого скорочення певний відсоток планових видатків було заморожено, але критично важливі видатки на оборону та соціальний захист профінансовано в повному

обсязі. Так, з початку року на пенсії було направлено 42,5 млрд грн, з них у лютому — 21,5 млрд грн. 17,09 млрд грн, із них у лютому 8,6 млрд грн — на соціальний захист громадян, які потрапили у складні життєві обставини, 9,4 млрд грн, з них у лютому 4,8 млрд грн — надання пільг та житлових субсидій громадянам.

Наразі в Україні лишається ресурс для фінансування соціальних виплат, тим більше, що у березні Україна отримала рекордне бюджетне фінансування від союзників у розмірі понад \$9 млрд. Проте деякі представники парламентської монобільшості вважають, що система соціальної допомоги в Україні **має бути переглянута**, з огляду на нестачу коштів в умовах війни, а обсяги соціальних послуг, що надаються державою, мають бути скороченим.

Зменшення соціальних гарантій прямо суперечить Конституції України. Однак представники законодавчої гілки влади висловлюють думки про те, що соціальне спрямування держави, закріплене в Конституції, є суто **радянським успадкуванням та має бути демонтованим.**

Поки немає конкретних законопроектів, спрямованих на реалізацію декларованих представниками монобільшості ініціатив. Однак слід враховувати, що в разі реалізації такої політики система соціального захисту в Україні стане найгіршою в Європі. При цьому **дослідження показують**, що українці за кордоном заробляють більше, ніж до початку воєнного конфлікту, а українські біженці поступово вдало інтегруються до іноземних ринків праці.

В цьому контексті слід мати на увазі, що скорочення соціальних зобов'язань держави не тільки викличе несприйняття громадян та не сприятиме поверненню українських вимушених мігрантів до України, такий підхід відверто суперечить конституційно закріпленому курсу України на євроінтеграцію.

Невиконання державою своїх соціальних зобов'язань, навіть щодо окремої категорії осіб, призводить до порушення принципів соціальної, правової держави, ставить громадян у нерівні умови, підриває принцип довіри особи до держави. Отримавши статус кандидата на членство в ЄС, Україна взяла на себе відповідні зобов'язання у соціальній сфері та має забезпечувати відповідність соціальним стандартам країн Євросоюзу.

VII.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

НАСКІЛЬКИ ПОЗИТИВНИМ ЧИ НЕГАТИВНИМ Є ВАШЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЦИХ ДЕРЖАВ? % опитаних						
	Цілком позитивно	Переважно позитивно	Переважно негативно	Цілком негативно	Важко відповісти	Баланс*
Литва	51,5	39,7	3,4	2,0	3,5	85,8
Латвія	50,7	39,8	3,6	2,1	3,8	84,8
Велика Британія	55,4	34,3	3,8	2,1	4,5	83,8
Естонія	46,1	42,6	3,2	3,1	4,9	82,4
Німеччина	39,6	49,6	5,1	1,7	4,1	82,4
Канада	49,7	38,7	4,4	1,9	5,3	82,1
Чехія	31,2	54,6	4,4	2,1	7,7	79,3
Франція	33,6	52,8	6,6	1,3	5,7	78,5
США	44,8	42,0	6,2	2,4	4,6	78,2
Нідерланди	37,1	46,0	3,9	2,3	10,8	76,9
Польща	42,6	43,0	7,9	2,7	3,8	75,0
Молдова	28,7	52,0	8,0	2,5	8,8	70,2
Японія	29,0	44,7	8,0	3,7	14,5	62,0
Грузія	21,0	50,7	11,9	3,0	13,4	56,8
Ізраїль	16,9	47,7	15,3	5,0	15,1	44,3
Азербайджан	15,7	45,1	11,6	5,0	22,7	44,2
Румунія	14,6	49,0	15,9	7,7	12,9	40,0
Вірменія	13,4	44,1	19,0	5,7	17,8	32,8
Словаччина	13,6	42,6	21,2	9,3	13,3	25,7
Туреччина	11,9	43,6	25,7	5,3	13,6	24,5
Індія	8,5	28,5	28,2	11,8	23,0	-3,0
Угорщина	8,2	22,5	25,0	34,3	10,0	-28,6
Китай	4,5	13,8	31,9	40,6	9,1	-54,2
Іран	2,0	7,3	19,7	61,9	9,1	-72,3
Білорусь	1,4	6,5	21,8	65,6	4,6	-79,5
Росія	0,8	1,9	8,0	87,3	2,1	-92,6

* Різниця між частками тих, хто ставиться позитивно, і тих, хто ставиться негативно.

¹ Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 19 по 25 січня 2024 р. в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні. Зміст опитування є винятковою відповідальністю Раєт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Опитування проводилося методом face-to-face у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій обл. та м. Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській обл. – лише на тих територіях, що контролюються урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статево-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022 р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 000 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

НАСКІЛЬКИ ПОЗИТИВНИМ ЧИ НЕГАТИВНИМ Є ВАШЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТАКИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ОБ'ЄДНАНЬ ДЕРЖАВ?

% опитаних

	Цілком позитивно	Переважаю позитивно	Переважаю негативно	Цілком негативно	Важко відповісти	Баланс*
Європейський Союз	44,0	42,6	4,9	2,0	6,4	79,7
НАТО	37,3	39,3	10,0	4,4	8,9	62,2
Рада Європи	21,8	45,5	11,1	4,1	17,5	52,1
Міжнародний валютний фонд (МВФ)	19,9	41,9	16,8	5,5	15,8	39,5
ООН	13,6	43,0	20,5	9,1	13,8	27,0
Міжнародний комітет Червоного Хреста	18,6	35,3	21,3	11,6	13,1	21,0
ОБСЄ	11,0	37,5	20,6	10,1	20,8	17,8
МАГАТЕ	11,0	34,5	19,6	8,8	26,2	17,1
СНД	4,3	13,0	17,3	47,5	18,0	-47,5

* Різниця між частками тих, хто ставиться позитивно, і тих, хто ставиться негативно.

НАСКІЛЬКИ ПОЗИТИВНИМ ЧИ НЕГАТИВНИМ Є ВАШЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТАКИХ ІНОЗЕМНИХ ПОЛІТИКІВ?

% опитаних

	Цілком позитивно	Переважаю позитивно	Переважаю негативно	Цілком негативно	Не знаю/ніколи не чув	Важко відповісти	Баланс*
Джо Байден	30,7	47,6	8,5	3,9	0,6	8,6	65,9
Анджей Дуда	27,7	48,5	8,7	3,6	4,2	7,3	63,9
Ріші Сунак	24,3	31,8	5,0	4,0	25,0	10,0	47,1
Урсула фон дер Ляєн	21,6	38,0	9,3	4,3	15,4	11,4	46,0
Емманюель Макрон	15,5	46,2	16,1	5,0	5,6	11,6	40,6
Джастін Трюдо	19,1	31,1	6,6	4,2	25,2	13,7	39,4
Дональд Туск	14,8	32,3	6,8	4,6	26,1	15,3	35,7
Майя Санду	12,5	36,2	7,7	5,7	26,2	11,7	35,3
Олаф Шольц	14,5	40,9	13,5	6,6	10,0	14,6	35,3
Джорджа Мелоні	11,1	27,8	5,7	4,0	38,9	12,4	29,2
Реджеп Ердоган	5,8	32,3	31,0	10,6	5,3	15,0	-3,5
Роберт Фіцо	2,3	11,6	13,9	15,6	45,2	11,5	-15,6
Сі Цзінпін	1,4	8,2	21,7	42,6	15,0	11,1	-54,7
Віктор Орбан	1,9	8,7	17,6	51,8	11,8	8,2	-58,8
Олександр Лукашенко	0,7	3,0	12,1	80,2	0,7	3,4	-88,6
Володимир Путін	0,5	1,3	5,7	90,4	0,6	1,5	-94,3

* Різниця між частками тих, хто ставиться позитивно, і тих, хто ставиться негативно.

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю. Якименко (керівник проєкту), А. Биченко, О. Мельник, М. Міщенко, М. Пашков, О. Пищуліна, В. Омельченко, П. Стецюк, М. Сунгуровський, В. Юрчишин, О. Деркач (інтерн).

Редакційно-видавничий відділ: З. Міщеня, К. Мокляк, Т. Овсяник.

Це видання було представлено Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні. Зміст видання є винятковою відповідальністю Раств та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Фото обкладинки «Defense Express».

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 33Б, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

е-mail: info@razumkov.org.ua

Вебсторінка: www.razumkov.org.ua

